

Fontana »Francesco - Giuseppina«, fotografija preuzeta iz: Boris Vižintin, »Umjetnička Rijeka 19. stoljeća slikarstvo-kiparstvo«

Mario Pintarić, asistent i doktorand kod izv. prof. dr. sc. Damira Tulića na Odsjeku za povijest umjetnosti riječkog Filozofskog fakulteta, koji svoja istraživanja provodi u sklopu razvoja karijera mladih istraživača - izobrazba novih doktora znanosti Hrvatske zaklade za znanost i projekta »Et tibi dabo« otkrio je potpuno nove pojedinosti o monumentalnoj fontani »Francesco - Giuseppina« koju je krasio mramorni kip cara Franje Josipa I.

Riječka kulturna baština - Mario Pintarić o novim otkrićima i zaboravljenoj fontani »Fr

KIP FRANJE JOSIPA I. - NA DJELO PIETRA STEFANUTTI

Riječka kulturna baština zaista je bogata i njeni istraživači često naiđu na dokumente i podatke kojima dosad nije poklanjana prevelika pažnja. Tako je Mario Pintarić, asistent i doktorand kod izv. prof. dr. sc. Damira Tulića na Odsjeku za povijest umjetnosti riječkog Filozofskog fakulteta, koji svoja istraživanja provodi u sklopu razvoja karijera mladih istraživača - izobrazba novih doktora znanosti Hrvatske zaklade za znanost i projekta »Et tibi dabo« otkrio potpuno nove pojedinosti o monumentalnoj fontani »Francesco - Giuseppina« koju je krasio mramorni kip cara Franje Josipa I.

Ona je podignuta u travnju 1857. godine, a nalazila se u tadašnjoj Ulici Via Lido, što je današnje križanje Ulice Ivana Zajca i Ulice Ignacija Henckea. Mramornu skulpturu vladara isklesao je najznačajniji riječki kipar prve polovice 19. stoljeća Pietro Stefanutti, a više o njemu te kipu i fontani ispričao nam je mladi znanstvenik.

- Franjo Josip I., tada mladi 22-godišnji vladar Habsburške Monarhije, odlučio je u ožujku 1852. godine osnovati Trgovačko-obrtničku komoru koja je trebala unaprijediti riječko gospodarstvo. Tijekom ljeta te godine car je posjetio Rijeku, a Komora je njegov dolazak u grad odlučila ovjekovječiti gradnjom raskošne fontane koja će stanovništvu opskrbiti pitkom vodom i podsjećati građane na »najveličanstvenijeg« cara te vrijeme koje je proveo u gradu, kaže Pintarić te dodaje kako je dopuštenje za izgradnju stiglo 23. siječnja 1854. iz Beča nakon čega je odlučeno kako će se klesanje fontane s mramornom skulpturom vladara povjeriti akademskom kiparu Pietru Stefanuttiju.

Talentrani kipar

- On se školovao na Accademia di Belle Arti u Veneciji, a kako je bio talentirani kipar, njegovo je školovanje godišnjom stipendijom financirao grad. Tijekom boravka u Veneciji dobio je narudžbe za

izradu portretne biste riječkog liječnika Giovannija Battiste Cambierija, a nakon povratka u Rijeku, i otvaranja kiparskog studija, isklesao je mramorne kipe svetog Emigdija i svetog Fortunata za barokni oltar svetog Josipa u nekadašnjoj isusovačkoj crkvi sv. Vida, no kip Franje Josipa svakako je njegovo najznačajnije djelo - opisuje Pintarić te kaže da je otvaranje fontane bio prvorazredan kulturni događaj.

- Gradske vlasti i Komora organizirale su veliku proslavu koja se održala 23. travnja 1857. prijepodne. Tada je grad bio prepun ljudi iz bliže i dalje okolice, a ulice su bile ukrašene zastavama i cvijećem.

Mramorni kip cara Franje Josipa I., Državni arhiv u Rijeci

Otvorenje je vodio Iginio Scarpa, tadašnji predsjednik Trgovačko-obrtničke komore te su okupljeni nakon nabrojanih carevih zasluga za grad Rijeku klicali: »Viva, viva sua maesta Francesco Giuseppe I. imperatore!«. Potom je orkestar intonirao carsku himnu te su fontana i kip svečano otvoreni i predstavljeni javnosti. Uslijedio je blagoslov fontane koji je izvršio opat Antonio Cimiotti kanonik Zborne crkve, a otvaranje je završeno počasnim plotunom 101 topovskog hica te čitanjem soneta posvećenog fontani i caru, kaže Pintarić, a potom objašnjava da ova fontana nije bila dugog vijeka.

- Gradonačelnik Giovanni Ciotta i gradske vlasti iznenada su odlučile demontirati fontanu u veljači 1874. godine, odnosno premjestiti je zbog nove prometne regulacije obale. Razumno je pretpostaviti da micanje fontane može biti uvjetovano ekonomskim razvojem grada i nužnim urbanističkim širenjem,

odnosno industrijalizacijom i modernizacijom grada u drugoj polovici 19. stoljeća, no moguće je i da se radilo o revoltu gradskih vlasti i građana zbog događaja iz 1868. kada su grad i luka nakon Hrvatsko-ugarske nagodbe »Riječkom krpicom« ponovo pripali pod nadležnost ugarskih vlasti. Iz dosad nepoznatih arhivskih dokumenata saznajemo da su neki dekorativni dijelovi fontane bili demontirani i preneseni na tadašnju Piazzu Urmeny, gdje se 1885. gradi »Teatro Comunale«, danas Hrvatsko narodno kazalište Ivana pl. Zajca.

Sačuvan samo kip

Međutim, upravo prilikom gradnje novog gradskog kazališta najvjerojatnije je zauvijek izgubljena većina dijelova rastavljene fontane. Od nekadašnjeg izvornog izgleda fontane danas je ostao samo sačuvani mramorni kip cara. Njega su predstavnici tehničkog ureda i gradske vlasti odlučile premjestiti u novi park na Mlaci (»Giardino Pubblico«), koji je otvoren 1875. godine. Za sada još uvijek nije pronađen njegov točan smještaj unutar novootvorenog parka, ali najvjerojatnije se radilo o prostoru Paviljona. Naposljetku, kip je između dvaju svjetskih ratova premješten u današnji prostor

Fontana je podignuta u travnju 1857. godine, a nalazila se u tadašnjoj Ulici Via Lido, što je današnje križanje Ulice Ivana Zajca i Ulice Ignacija Henckea. Mramornu skulpturu vladara isklesao je najznačajniji riječki kipar prve polovice 19. stoljeća Pietro Stefanutti

Mario Pintarić

«Francesco - Giuseppina» i kipu cara

NAJVAŽNIJE TIJA

Svi zainteresirani
kip mogu razgledati
u DAR-u

Kontaktirali smo i Državni arhiv u Rijeci, gdje se kip trenutno čuva. Javio nam se ravnatelj Markus Leideck te prenosimo njegov odgovor.

Državni arhiv u Rijeci ustanova je u kulturi, kojoj je osnivač Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, a kip Franje Josipa se nalazi u Upravnoj zgradi Arhiva od njegova osnivanja. Moramo istaknuti da je netočno da je isti sklonjen od očiju javnosti. Dapače, kip je početkom ovog stoljeća izložen na poziciji na kojoj se danas nalazi. Arhiv, koji do danas skrbi za ovu skulpturu, je javna ustanova koja je otvorena za javnost te svi zainteresirani predmetni kip mogu razgledati unutar radnog vremena ustanove. Među ostalim smo, kako bismo uvećali dostupnost ove skulpture, njenu fotografiju mrežno objavili na Topoteci DAR. Reprezentativni prostor u prizemlju Arhiva u budućnosti planiramo upotpuniti i izvornicima skulptura s pročelja zgrade koje se trenutno nalaze na restauraciji te drugim radovima u kamenu koji se nalaze u Arhivu, odgovorio je Markus Leideck, na što Pintarić kaže da nije htio prozivati Državni arhiv, već ukazati na širu potrebu vrednovanja umjetničkog značaja kipa.

Državnog arhiva u Rijeci. Ovaj izuzetno vješto isklesan mramorni kip s jasnim portretnim karakteristikama cara danas je daleko od očiju javnosti, lišen konteksta, kaže Pintarić.

Smatram kako bi se mramorni kip cara Franje Josipa I. iz Državnog arhiva u Rijeci mogao premjestiti na neko primjerenije mjesto. Podsjetimo, riječ je ovdje o najvažnijem djelu najznačajnijeg riječkog

kipara prve polovice 19. stoljeća. Uz to, ovaj je kvalitetan kip jedini »preživjeli« dio važnog urbanog obilježja – nekadašnje monumentalne fontane »Francesco - Giuseppine«, ali i svjedočanstvo o posjetu Franje Josipa I. Rijeci, kao i o kulturno-političkom ozračju koje je dominiralo gradom sredinom 19. stoljeća, zaključio je Pintarić.

Jakov KRŠOVNIK

Stoti broj Hrvatskog filmskog ljetopisa

Naše pjesme, naši snovi

Sintagma hrvatske »nezavisne kulture« prilično je rastezljiv pojam. Kao što je to i američki »nezavisni film« koji ne poznaje nezavisnost, već priznaje tek različite stupnjeve ovisnosti o Hollywoodu. U tom smislu promatra se i geneza naših »nezavisnih« časopisa za kulturu (taj pojam naprosto se ne može koristiti bez navodnika). U tom diskursu promatramo i tiskane časopise za kulturu koji su postali »vrsta u izumiranju«, kako to navodi Luka Ostojić na portalu Kulturpunkt. Jer, Ostojić piše kako je »lokalnu nezavisnu kulturu prilično teško jednostavno definirati«. Ta ista »nezavisna kultura« svedena je na sintagmu koja odudara od kulturnog mainstreama. Iako je u notornim devedesetima funkcionirala tek kao odmak od dominantnog nacionalističkog režima i tradicionalno shvaćene nacionalne kulture.

Zato su »časopisi o nezavisnoj kulturi ujedno bili časopisi nezavisne kulture«, kako to navodi Ostojić. Međusobno su se razlikovali tek po »temama, uređivačkoj politici, formatu i publici«. Zato nije čudo da se većina tih časopisa, poput Frakcije, Gordogana, Libre Libere i nikad prežaljenog Zareza ugasila u eri prekarijata, baz obzira na sav entuzijazam njihovih autora. Zato Ostojić postavlja ključno pitanje: »Trebaju li Ministarstvu kulture časopisi o kulturi?«. Imaju li oni nekakav smisao u eksploziji portala i blogova? Treba li ih spašavati i nadograđivati?

Jedan od rijetkih časopisa koji je preživio tu agoniju je Hrvatski filmski ljetopis, kojemu se ovih dana dogodio stoti broj. Jedino je Filmska kultura trajala dulje i izdala više brojeva, kako to u njegovu jubilarnom uvodniku navodi njegov trenutni glavni urednik Nikica Gilić. Utemeljili su ga 1995. legendarni Hrvoje Turković i njegov »kum« Ivo Škrabalo, te njegov »stup« Vjekoslav Majcen.

Naprosto neuništiv

Neki od njegovih urednika više nisu među nama. Ali ni njegovi mitski suradnici poput velikog Ante Peterlića, te Mate Kukuljice i Ivana Ladislava Galete, bez čijih bi eseja geneza Ljetopisa naprosto bila nezamisliva. Tu je i njihova »šefica« (čitaj: Big Mama) Vera Robić-Škarica, kad je Ljetopis prešao u okrilje Hrvatskog filmskog saveza. Jer, u eri u kojoj se njegovim pandanima poput Cahiersa događa (makronovsko) političko prestrojavanje, a časopisi poput respektabilnog Film Commenta doživljavaju COVID-19 hibernaciju, Ljetopis i dalje ne

posustaje. To dokazuje i njegov najnoviji jubilarni stoti broj. Jer, Ljetopis je naprosto neuništiv. Njegov komercijalni Cro anti-pod (šifra: »Hollywood«) odavno se ugasio. Iako su neke nove mlađe generacije hrvatske filmske kritike pronašle svoj prostor u Filmonautu, što ne znači da Ljetopis nije otvoren i mladim naraštajima.

Taj famozni »seriozni« pristup znao je ponekad odlutati u zonu akademizma, s tekstovima koji su se doimali poput diplomatskih

Ono po čemu ćemo pamtiti jubilarni stoti broj Ljetopisa, Turkovićev je tekst »Pojam filmske liste - nabrajalačkog izlaganja«, ali i osvrt Marka Rojnića na knjigu Ante Peterlića »Osnove teorije filma«. Vrhunac jubilarnog broja su »Filmske pjesme« Damira Radića, koje obuhvaćaju stihove čiji su poticaj bili antologijski prizori iz filmova

radova, za koje je bila rezervirana gotovo polovica časopisa. Možda je to razlog zbog kojeg je Ljetopis dostupan u atriju riječkog Art-kina i u lokalnim knjižarama, ali ne i na kioscima. Za razliku od etabliranog francuskog filmskog časopisa Cahiers du Cinema koji se, recimo, može kupiti u prodavaonici novina na tršćanskom željezničkom kolodvoru, kao što se u istoj može pronaći i riječki dnevnik u kojem je objavljen tekst potpisnika ovih redaka. Iako jubilarni stoti broj Ljetopisa traga za njegovim izgubljenim vremenima, s neizostavnim Hrvojem Turkovićem s kojim razgovara Petra Belc (šifra: »Film kao životno opredjeljenje«).

Filmske pjesme

Uz taj intervju, ono po čemu ćemo pamtiti jubilarni stoti broj Ljetopisa, Turkovićev je tekst »Pojam filmske liste - nabrajalačkog izlaganja« koji priziva esej Umberta Eca »Vertigo. Lista infinita«, ali i osvrt Marka Rojnića na seminalnu knjigu Ante Peterlića »Osnove teorije filma«. No, vrhunac jubilarnog Ljetopisa su »Filmske pjesme« iza kojih stoji njegov redoviti suradnik Damir Radić, već objavljene u autorovim zbirkama »Jagode i čokolada« i »Lov na risove«. Radićeve pjesme obuhvaćaju stihove čiji su poticaj bili antologijski prizori iz njegovih/naših omiljenih filmova, od Carpenterova »Napada na policijsku stanicu«, do legendarne televizijske serije Ive Stivičića i Ivana Hetricha »Kuda idu divlje svinje« koja se referira na »prostor i ljude koji ga nastanjuju«.

Odabiremo dva iznimna Radićeveva tretmana (trans)rodnosti, one kvirovske (»Dečki ne plaću«) i njena hollywoodskog antipoda inkarniranog u glamurnoj Riti Hayworth (»Dama iz Šangaja«).

»Ubili su te u nisko svjetloplavoj kući, kraj otvorenih kuhinjskih vrata, hicem ti probili usta i lubanju... Hrabro ti je bilo lice Hilary« (Pierce). »U kratkom kaputu brodskog kapetana, obnaženih nogu, s pastelnim usnama, na nježnom licu, Elsa ti si jedina dobra stvar, što me je zadesila na ovom krstarenju od Acapulca do San Francisca; gledam te iz prikrajka, skrupčala si se na pramcu s knjigom u rukama...« (Welles).

Dragan RUBEŠA

Hrvoje Turković, Ante Peterlić, Vera Robić-Škarica i Mato Kukuljica (za telefonom) u Hrvatskom filmskom savezu